

УДК 004.01:378.147

Олена Карпенко,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського "Харківський авіаційний інститут"

Синергетичний підхід до управління документними комунікаціями у ВНЗ

Розглянуто специфіку управління документними комунікаціями в системі сучасної вищої освіти. Обґрунтовано доцільність використання синергетичного підходу в умовах глобалізації освітніх стандартів, що передбачає перехід системи освіти на якісно новий рівень розвитку через застосування інноваційних технологій. Виявлено переваги управління документними комунікаціями через застосування синергетичного підходу.

Ключові слова: документні комунікації, управління, синергетичний підхід, освіта, вищий навчальний заклад.

Сучасні процеси інформатизації суспільства потребують удосконалення роботи соціальних інститутів, спрямованих на доведення релевантної інформації до споживача, зокрема інституту освіти. *Актуальність* теми зумовлена тенденціями інтеграції вітчизняної системи освіти до світового інформаційно-освітнього простору. Ефективність підготовки фахівців у вищій школі в умовах спрямування на самостійне навчання потребує впровадження нових підходів до вдосконалення управління документних комунікацій як результату діяльності вищого навчального закладу в умовах конкуренції на сучасному ринку освітніх послуг. Це можливо за умови застосування інноваційних стратегій управління, які реалізуються через синергетичний підхід.

Мета статті — дослідження особливостей сучасних стратегій управління документними комунікаціями у сучасному ВНЗ на основі синергетичного підходу.

Зважаючи на поставлену мету, розглянемо такі *завдання*:

- висвітлити сутність синергетичного підходу;
- розглянути функціонування сучасного ВНЗ з точки зору синергетичного підходу;
- визначити перспективи вдосконалення документних комунікацій у сучасному ВНЗ.

Окремі аспекти змісту інституту освіти розглядалися в педагогічних, книгознавчих, бібліотекознавчих, психологічних та інших працях попередників [2; 4; 10 та ін.]. Проблема поліпшення діяльності різних соціальних інститутів суспільства привертала увагу багатьох учених, зокрема В. Ільганаєвої, А. Соколова та ін. [2; 4; 10 та ін.]. Однак проблему вдосконалення управління документними комунікаціями в сучасному ВНЗ через застосування синергетичного підходу ще не розглядали.

Глобалізація освітніх стандартів передбачає перехід системи освіти на якісно новий рівень розвитку через застосування інноваційних технологій, які є складовою сучасного управління документними комунікаціями у ВНЗ. Теоретичне обґрунтування цього процесу можливо за умови теорії самоорганізації, яку використовують для дослідження відкритих систем з 1960 року, коли з'явилися перші концепції її існування (порядок через поміхи, "Системи, що самоорганізуються, та їх середовище" Хайнца фон Ферстера, теорія дисипативних структур Іллі Пригожина, вчення про взаємодію, виникнення порядку з хаосу Германа Хакена та ін.).

Документна комунікація передбачає наявність комуніканта, комуніката та реципієнта. У соціальному інституті освіти комунікантом є професорсько-викладацький склад навчального закладу, реципієнтом — ті, хто навчаються в ньому, комунікатом — документи освітнього характеру.

Основними принципами синергетичного підходу є самоорганізація, відкритість, нелінійність та стійкість (нестійкість). Система інституту освіти є відкритою і трансформується відповідно до мінливих зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на її розвиток. Це відбивається й на якості документної комунікації в системі "викладач — навчальна книга — студент" у навчальному закладі через застосування інформаційних технологій.

Сучасний ВНЗ є відкритою, складною та нелінійною системою, що трансформується відповідно до мінливих зовнішніх та внутрішніх факторів. Здатність своєчасної адаптації ВНЗ до змін у зовнішньому середовищі виражається системою показників, що характеризують його конкурентоспроможність, яка передбачає переваги перед іншими ВНЗ щодо якості надання освітніх послуг, здатність успішно реалізовувати і впроваджувати нові інноваційні програми та використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології шляхом їх ефективної організації.

Актуальність застосування теорії самоорганізації документних комунікацій у ВНЗ зростає ще й в контексті великої кількості ВНЗ в Україні порівняно з країнами Європи. Так, в Україні функціонують 854 ВНЗ, лише в Харкові знаходиться 38 ВНЗ державної та приватної форм власності, у той час коли у Франції тільки 41 ВНЗ, в Італії — 65 університетів, в Іспанії — 60, у Великій Британії — 142.

Саме у документних комунікаціях відбиваються стан та статус функціонування сучасного ВНЗ на ринку освітніх послуг, оскільки результатом діяльності будь-якої підсистеми ВНЗ (навчальної, науково-дослідної, управлінської, виховної, адміністративно-господарської та ін.) є документи (як комунікат у комунікації між комунікантом та реципієнтом). Усі підсистеми ВНЗ взаємопов'язані, їх функціонування спрямовано на реалізацію призначення ВНЗ щодо надання якісних освітніх послуг. Саме тому зосередимо увагу на специфіці самоорганізації безпосередньо ВНЗ, а потім на одній з його основних підсистем, що забезпечує якість освіти — навчальній.

Адаптуючи теорію самоорганізації до функціонування сучасного ВНЗ в умовах конкуренції на ринку освіти, можна представити його як постійний обмін ентропією (від грец. — перетворення).

Розглядаючи поняття самоорганізації як зміну властивостей системи при безперервній зміні зовнішніх параметрів, що супроводжується виробництвом ентропії, можна застосовувати це поняття до сучасних ВНЗ, зокрема до функціонування документних комунікацій як відкритих систем на ринку освіти.

Самоорганізація документних комунікацій у навчальній діяльності ВНЗ передбачає впровадження дистанційної освіти, яку також можна розглядати з точки зору теорії самоорганізації через її складність, відкритість та багатофакторність. Сьогодні є чимало спеціальних програмних платформ для впровадження дистанційної освіти. Так, в Україні серед найпопулярніших зазначимо такі: Moodle (використовується в понад 200 країнах світу, в Україні зареєстровано 95 Moodle-сайтів, з яких лише 42 забезпечують дистанційне навчання, зокрема в Національному технічному університеті України "Київський політехнічний інститут", ХНУРЕ, Києво-Могилянській академії та ін.), комерційний програмний продукт компанії "Прометей" (Росія) (використовують 26 організацій України, з них — 18 вищих навчальних закладів та інститутів підвищення кваліфікації, зокрема: Національна Академія державного управління при

Президентів України, Харківський регіональний інститут державного управління, Інститут лідерства, інновацій і розвитку, м. Київ та ін.), WebCT (комерційна платформа консорціуму Blackboard + WebCT) (Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана, м. Київ), E-Learning Server (комерційний продукт компанії "Гіперметод" (Росія), Вінницький національний технічний університет), IBM Lotus LearningSpace 5.0 (Київський університет ім. Т. Шевченка) та ін. Упровадження цих платформ передбачає створення інтегрованого навчального середовища з варіантним визначенням різних компонентів дистанційної освіти, що надає можливість підвищити якість денної, заочної форм освіти та самоосвіти. Для збереження структури та забезпечення передбачуваності результатів система дистанційної освіти має бути стійкою до впливів зовнішнього середовища, але гнучкою до впливів внутрішнього середовища навчального закладу, що сприяє її переходу до нестійкого стану через точку біфуркації в системі "викладач — навчальний документ — студент". При цьому слід розглядати нестійкість як готовність порушити стійкий стан для переходу в інший стійкий стан, що забезпечує виникнення нових структур, потоків документної комунікації. Нелінійність є джерелом самоорганізації при наявності позитивного зворотного зв'язку між викладачами та студентами через документну комунікацію, насамперед електронний підручник, який є основним засобом навчання в дистанційній освіті (див. рис.).

Рис. Документні комунікації в навчальній підсистемі ВНЗ

За своєю структурою електронні підручники — відкриті системи, які можна доповнювати, коректувати, модифікувати в процесі експлуатації відповідно до конкретного навчального плану, що враховує специфіку досліджуваної дисципліни в певному вищому навчальному закладі, можливості матеріально-технічної бази, особистий досвід викладача, сучасний стан науки, базовий рівень підготовки студентів, обсяг годин для вивчення дисципліни та ін. Студент має можливість вивчити матеріал не лише завдяки традиційному "лінійному" поданню тексту, а й "нелінійному" — в електронних підручниках, самостійно обравши найзручнішу траєкторію вивчення. "Нелінійне" подання матеріалу уможливує багатосаровий, багаторівневий розподіл навчального матеріалу, що дозволяє розмістити найістотнішу інформацію, доступ до глибшого рівня якої здійснюється за запитом студента. Нелінійність є джерелом самоорганізації за наявності позитивного зворотного зв'язку між викладачами та студентами через навчальний документ, зокрема електронний підручник. При цьому документну комунікацію можна вважати здійсненою тільки в тому випадку, коли реципієнт отримав закодовану інформацію та декодував її. Адекватність сприйняття повідомлення носить певною мірою суб'єктивний характер. Можливості електронного підручника сприяють якісному засвоєнню інформації студентами через використання мультимедіа з аудіо- і

відеофрагментами, анімаціями, тривимірними динамічними моделями. Навчальні мультимедійні програми дають змогу студентам структурувати змістовний компонент навчального матеріалу, самостійно обрати і вивчити повний або скорочений варіант курсу.

Завдяки таким інноваційним перетворенням сучасний ВНЗ підвищує не лише якість освітніх послуг, а й власну конкурентоспроможність. Взаємодія суб'єктів дистанційної освіти розглядається як відкрита, нерівноважна система, що постійно самоорганізується під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Такі перетворення можливі в будь-якій підсистемі сучасного ВНЗ. Упровадження відповідних інноваційних технологій у функціонування інформаційної бази підтримки адміністративної, навчальної, навчально-методичної, науково-дослідної та іншої діяльності у відповідних підрозділах ВНЗ сприятиме:

- усуненню дублювання робіт, що виконуються в різних підрозділах;
- спрощенню оформлення та проходження документів;
- реалізації різноманітних інформаційних запитів споживачів;
- забезпеченню інформаційних потреб студентів і викладачів;
- інформуванню про діяльність ВНЗ з підтримкою захисту від несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації та ін.

Таким чином, самоорганізація документної комунікації у сучасному ВНЗ можлива за умови дотримання принципів синергетичного підходу, спрямованих на його розвиток через якісну трансформацію усіх підсистем, зокрема підсистеми документної комунікації, відповідно до вимог суспільства, що передбачає управління освітнім процесом через творчий розвиток суб'єктів навчально-педагогічної діяльності та впровадження інформаційних інноваційних технологій для забезпечення конкурентоспроможності ВНЗ на ринку освітніх послуг.

Список використаної літератури

1. Карпенко О. О. Удосконалення підручника як інтегруючого навчально-методичного комплексу в умовах реформування вищої освіти в Україні / О. О. Карпенко // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2007. — Вип. 19. — С. 123—131.
2. Кун Т. Структура научних революцій / Т. Кун. — Москва : Прогресс, 1975. — 288 с.
3. Хуторской А. В. Современная дидактика : учеб. для вузов / А. В. Хуторской. — Санкт-Петербург : Питер, 2001. — 544 с. — (Учебник нового века).

4. *Guiding Principles For Quality Textbooks.* — Mode of access: http://cd.ed.gov.hk/cr_2001/eng/textbook/main1.htm, free. — Title from the screen.

Рассмотрена специфика управления документными коммуникациями в системе высшего образования. Обоснована целесообразность использования синергетического подхода в условиях глобализации образовательных стандартов, что предусматривает переход системы образования на качественно новый уровень развития посредством применения инновационных технологий. Выявлены преимущества управления документными коммуникациями при применении синергетического подхода.

Management's strategies of document communications in the system of the higher education are considered. Appropriateness of the synergetic approach's use under the conditions of globalization of educational standards which provides educational system's transformation to a new quality level of development by means of innovation technologies' use is proved. The main requirements of document communications' management with the help of using the synergetic approach are discovered.

Надійшла до редакції 7 серпня 2014 року